

*Півненко Л. В., старший викладач,
Державний біотехнологічний університет*

ДИСТАНЦІЙНЕ СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, яку розпочала росія проти України наклала свій відбиток на функціонування усіх сфер життя українського суспільства, не стала виключенням і судова система. Загально зрозуміло, що війна в країні не може не впливати на процес здійснення правосуддя. У місцях проведення активних бойових дій, на окупованих територіях здійснювати правосуддя надто складно, а у деяких випадках, учасникам судового процесу та суддям, практично неможливо знаходитися у залах судових засідань через обстріли, повітряні тривоги, відключення світла тощо. Але, не дивлячись на складні умови роботи судових органів, потреба населення у зверненні до суду була і залишається, і саме на суди покладено конституційну функцію захисту прав громадян, яке не може підлягати обмеженню навіть під час воєнного стану.

Нормативною основою правового режиму воєнного стану є положення п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України та Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (Закон № 389-VIII), у статті 10 якого зазначено, що повноваження судів не можуть бути припинені, а стаття 26 чітко зазначає, що навіть в умовах воєнного стану правосуддя здійснюється лише судами, які створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. [1]

Аналізуючи вказані правові норми, можна констатувати, що навіть в умовах воєнного стану суди мають продовжувати здійснювати правосуддя. Але на превеликий жаль війна триває, і проводити судові засідання у традиційному режимі важко і довго, а інколи й просто неможливо. За таких надзвичайно складних умов сьогодення, все більшої актуальності набуває питання запровадження повноцінної процедури дистанційного судочинства.

Застосування дистанційного формату судочинства розпочалось як в Україні так і у багатьох країнах світу ще під час пандемії COVID-19. З метою впровадження дистанційного судочинства Верховна Рада України навесні 2020 року прийняла закони, які надали можливість учасникам судового провадження брати участь у судових засіданнях, тим самим реалізуючи своє право на судовий захист, дистанційно. Окрім цього 5 жовтня 2021 року розпочала роботу Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, а саме три модулі ЄСІТС: «Електронний кабінет»; «Електронний суд»; підсистема відеоконференцзв'язку. Не дивлячись на ці нововведення, чинне законодавство практично залишило поза увагою

особливості дистанційної форми роботи суддів. З цього приводу Р. Арсірій, справедливо зазначив, що при створенні модулю ЄСІТС «Електронний суд» головна увага розробників була зосереджена на зручності та «доступності» цього сервісу для позивачів та інших учасників справи. Саме на них було орієнтовано так зване дистанційне судочинство, в той час як для суддів, секретарів судового засідання та помічників суддів, по суті, в цьому питанні нічого не змінилось – їх робота як передбачала, так і передбачає безпосередню присутність на робочому місці, друк документів, формування паперових справ та спілкування з учасниками процесів звичайними засобами – поштою, телефоном або особисто. [2]

Загалом, дистанційне судочинство є складним, як у процесуальному розумінні так і організаційно-технічному, особливо в умовах війни, тому наразі виникла гостра необхідність вдосконалення законодавчої бази та практики дистанційних судових слухань, зокрема, за для забезпечення можливості брати участь в судових засіданнях дистанційно не лише учасникам судового процесу, але й суддям та секретарям судових засідань.

Чинний Закон України «Про судоустрій і статус суддів», у частині восьмій ст. 11 містить імперативну вимогу про те, що судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки. [3] Але за нинішніх умов не тільки учасники процесу, а і судді, не завжди можуть дістатися до приміщення суду через загрозу ракетних обстрілів, чи з інших об'єктивних причин, наприклад у зв'язку з від'їздом у більш безпечний регіон країни тощо.

З цього приводу, були висловлені аргументовані пропозиції про необхідність доповнити ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» нормою про те, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку з військовими діями, судові засідання можуть проводитися у залах засідань інших судів, а також в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду (зали засідань), у тому числі й суддею, з використанням власних технічних засобів. [4, с. 30]

У контексті вирішення вказаної проблематики, експерти Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) за запитом Верховного Суду підтвердили, що дистанційна форма участі судді в засіданні не суперечить європейським стандартам Так, експерти-автори висновку СЕРЕЈ відзначили, що подальше розширення дистанційного відправлення правосуддя відповідає потребам сучасності, оскільки воно дає судовій системі можливість

діяти там, де альтернативою було б повне зупинення роботи судів. Також автори висновку вважають: якщо судове засідання відповідає основним вимогам, які гарантують його справедливість, то присутність суддів у приміщенні суду під час дистанційних слухань не обов'язкова. [5, с. 13]

Підводячи підсумки вище викладеного, слід констатувати, що судова система України впоралася з викликом відкритої військової агресії, зберегла свою функціональність і продовжує здійснювати правосуддя, не дивлячись на те, що щодня лунають сирени повітряної тривоги та існує загроза ракетних ударів. За таких умов, постає гостра необхідність вдосконалення законодавчої бази та практики дистанційних судових слухань, зокрема, забезпечення можливості брати участь у судових засіданнях дистанційно не лише учасникам судових слухань, але й суддям та секретарям судових засідань. Питання безпеки в умовах війни залишається актуальним для усіх без виключення, а тому дистанційне судочинство покликане забезпечити максимальний захист як учасників судового процесу, так і суддів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Арсірій Р. Електронне судочинство в період воєнного стану: очікування та реальність// <https://sud.ua/uk/news/blog/242253-elektronne-sudochinstvo-v-period-voyennogo-stanu-ochikuvannya-ta-realnist>
3. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» № 1402 – VIII від 02.06.2016//
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
4. Міністерство юстиції України. Директорат правосуддя та кримінальної юстиції. «Оперативний моніторинг: правосуддя в умовах війни» / відпов. ред. к.ю.н. Олійник О.М. – <https://minjust.gov.ua/m/monitoring-vprovadjennya-ta-analiz-efektivnosti-npa> - 188 с.
5. Блог проекту «Право-Justice», LB.ua: Дистанційне правосуддя: невід'ємний елемент успішної судової реформи// Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти. - № 12 (103) 2022 (01 грудня - 31 грудня). С. 12-14.